

en (den socialdemokratiske især, men også den kommunistiske), de faglige og kulturelle såvel som sportorganisationernes historie påbegyndt.

Redaktionen kunne bestræbe sig mere for at få anmeldelser til årbogen, foreløbig har der kun været nogle få i bind 2. Det er også problematisk, at man har lavet en emneårbog i forbindelse med socialdemokratiets jubilæum. Selvom det var en god anledning og muligvis har betydet, at årbogen er kommet ud til et bredere publikum, er det et problem at indsnævre mangfoldigheden så meget. Det er dog tilsyneladende ikke planlagt at fortsætte ad denne vej.

Gerd Callesen

YVONNE MARIA WERNER: Svensk-tyska förbindelser kring sekelskiftet 1900.

Politik och ekonomi vid tillkomsten av 1906 års svensk-tyska handels- och sjöfartstraktat. Lund University Press 1989. 352s.

I de senere år har en internationalt orienteret historieforskning vist voksende interesse for at beskæftige sig med betydningen af de handelsmæssige og økonomiske forhold for de udenrigspolitiske relationer mellem de skandinaviske lande og stormagterne i det 20. århundrede. Med publiceringen af Werners fremstilling er der alene i Lund udgivet fire afhandlinger om Sveriges handelspolitiske forhold til Tyskland og Storbritannien.

Det er karakteristisk for de svenske fremstillinger, at de omhandler perioder, hvor frihandelen blev undergravet. Werner redegør således for udviklingen i de politiske og økonomiske relationer i årene 1895-1906, hvor der foregik en voksende protektionisme og en bilateralisering af handelsforholdene.

Som forfatteren påpeger, hvilede svensk handelspolitik før 1906 på toldautonomien og mestbegunstigelsesprincippet.

Toldautonomien betød, at Sverige uden at forhandle med andre lande kunne opretholde eller endog hæve sine todsatser for derigennem at beskytte den hjemmemarkedsorienterede del af det svenske erhvervsliv mod konkurrence udefra.

Den gensidige mestbegunstigelsesaftale med Tyskland indebar, at den eksportrettede produktion i Sverige var sikret samme fordelagtige afsætningsvilkår på det tyske marked, som mange andre lande måtte betale dyrt for i form af tilsvarende indrømmelser til Tyskland. Handelspolitikken kunne således anvendes til at fremme industrialiseringen i Sverige, som da heller ikke ønskede at ændre eller ophæve de svensk-tyske handelsaftaler.

Anderledes forholdt det sig med Tyskland. Her frygtede man en generel svensk toldforhøjelse og især indførelsen af en eksporttold for jernmalm, som stred mod den tyske eksport- og sværindustriens interesser. Tyskland arbejdede derfor på at få Sverige til at opgive sådanne tiltag og indgå konkrete tarifaftaler, som skulle supplere de gældende mestbegunstigelsestilsagn.

I kraft af sit overskud i samhandelen med Sverige ville Tyskland ud fra en kortsigtet udenrigsøkonomisk betragtning få større tab i tilfælde af en handelspolitisk konflikt mellem de to lande, men medens Tyskland var det næst-vigtigste afsætningsmarked for Sverige, afsatte Tyskland kun 2-3% af sin samlede eksport

til Sverige. Derfor var Sverige mere afhængig af handelssamkvemmet med Tyskland, som derfor kunne lægge et hårdt pres på Sverige for at få ændret de traktatmæssige bindinger. Forfatteren understreger, at Sverige var en handelspolitisk småstat (s. 310).

Det fremgår imidlertid af Werners fremstilling, at Sveriges politisk og økonomisk-strukturelt betingede afhængighedsforhold i væsentlig grad blev opvejet af andre forhold: Den tyske sværindustri behov for leverancer af svensk jernmalm, indre tyske modsætninger mellem eksportinteresser og protektionistiske kræfter, samt deraf afledede divergenser mellem Auswärtiges Amt og Reichsamt des Innern (s. 213f). Handelsaftalen markerede derfor ganske vist overgangen til et handelstraktatsystem efter tysk mønster, men det konkrete indhold af aftalen afspejlede hensyntagen til begge landes fundamentale erhvervspolitiske og økonomiske interesser.

Det tysk-britiske konkurrence- og modsætningsforhold belyses i et interessant eksempel, der viser, at Tyskland forgæves forsøgte britisk bistand til at presse Sverige i spørgsmålet om jerneksport-tolden (s. 254ff), men der savnes en generel belysning af Storbritanniens betydning for det svensk-tyske forhold, der næppe udviklede sig isoleret. Storbritannien var Sveriges vigtigste samhandelspartner.

Werners fremstilling ligger klart indenfor det af professor Gemzell ledede forskningsprojekt, Sverige og stormagterne 1905-1940 – og den er tydeligvis inspireret af den øvrige internationale forskning på området: Fremstillingen er baseret på undersøgelsen af et omfattende, både svensk, tysk og engelsk arkivmateriale, som behandles grundigt og detaljeret. Metodisk lægger forfatteren stor vægt på at belyse vekselspillet mellem økonomi og politik, samt mellem ydre og indre politiske forhold. Hun redegør omhyggeligt for de strukturelle og organisationsmæssige forudsætninger for udviklingen af det handelspolitiske forhold mellem de to lande.

Handelspolitikken har levet lidt af en skyggetilværelse i de danske samtids-historiske fremstillinger, der behandler perioden 1900-1940. De svenske af-handlinger vil formentlig bidrage til at få handelspolitikken frem i fuldt dagslys, hvor den rettelig hører hjemme.

Bent Raymond Jørgensen

ANNETTE THÖRNQUIST: Lönearbete eller egen jord? Den svenska lantarbetarörörelsen och jordfrågan 1908-1936. Acta Universitatis Upsaliensis 157, Uppsala, Almquist & Wiksell International (Stockholm) 1989, 325 s., 197 SEK.

Med det industrielle gennembrud i Nord- og Vesteuropa skabtes i byerne en arbejderklasse, der fagligt og politisk blev en magtfaktor i de fleste lande. Tilbage var landarbejderne, som langt oppe i dette århundrede måtte tåle en tilværelse, der økonomisk, socialt og kulturelt lå væsentligt under andre samfundsgrupper, og som man politisk kun sjældent hørte om.

Landarbejdernes forhold adskilte sig på mange måder fra byarbejdernes. Man var på godt og ondt i højere grad overladt til sig selv. Forholdet til en arbejdsgiver havde ofte en mere personlig karakter, og mellemværendet kunne f.eks. gøres op i